תורה אור

ולא בידים מזוהמות רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא קדמיה חמריה דרבין לדאביי ולא אמר ליה ניזיל מר אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גס ליה דעתיה כי מטא לפתחא דבי כנישתא אמר ליה ניעל מר אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה *דאית בה מזוזה אין דלית בה מזוזה לא אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה הכי נמי דאין מכבדין אלא אימא בפתח הראוי למזוזה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אין המסובין רשאין לאכול כלום עד שיטעום הבוצע יתיב רב ספרא וקאמר לטעום איתמר למאי נפקא מינה *שחייב אדם לומר בלשון רבו ת"ר *שנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו הרשות בידו רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה בי רב שמואל בר רב קטינא קדים ויתיב וקמתני ליה לבריה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים א"ל רמי בר חמא מ"ש רובא דאכתי לא כליא ברכה מיעוטא נמי לא כליא ברכה א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה ת"ר *אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא אתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהב ואכיל א"ל רב מה דעתך לאיצטרופי בהדן אנן אכילנא לן א"ל שמואל אילו מייתו לי *אדריליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא על רב אחא אמרי אתא גברא רבא דמברך לן אמר להו מי סבריתו דגדול מברך עיקר שבסעודה מברך והלכתא גדול מברך אע"ג דאתא לבסוף: אכל דמאי וכו': הא לא חזי ליה *כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן *מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי: מעשר ראשון שנטלה תרומתו: *פשיטא לא צריכא אלא שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש *מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר °והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר אמר ליה *רב פפא לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי אמר ליה עליך אמר קרא

מכל

רבין רגיל לעלות מבבל לא"י ולומר הוא דבריו משמו של ר' יוחנן : **בפתח הראוי למזוזה**. כלומר בכניסת כל פתחים למעוטי דרכים ופרצות : **לטעום איתמר**. אין חלוק בדבר אלא שחייב לומר בלשון רבו : **קדים**. רבה בר בר חנה ליסב על השולחן ולשנות לבנו הלכות סעודה לפי שהחתן רגיל לבצוע והיה מלמדו היאך יעשה: **לבצוע**. לפרוס הפרוסה מן הפת: **עד שיכלה אמן מפי העונים**. אמן אחר ברכת המוציא דאף עניית אמן מן הברכה היא ואמרי' בפרק כיצד מברכין (דף לט:) צריך שתכלה ברכה קודם בליעה: **חטופה**. שקורין את האלף בחטף ולא בפתח* ואומר אמן והוא צריך לומר אמן : **קטופה**. שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוציאה בפה שתהא נכרת: **יתומה**. שלא שמע הברכה אלא ששמע שעונין אמן והא דאמרי'. בהלל (סוכה נא:) שבאלכסנדריא של מצרים היו מניפים בסודרים כשהגיע עת לענות אמן אלמא לא שמעי וקא ענו הנהו מידע ידעי שהם עונים אחר ברכה ועל איזו ברכה הם עונים אלא שלא היו שומעים את הקול: **ולא יזרוק ברכה מפיו**. במהירות דומה עליו כמשא אלא שתוק קבוע הוא לו: **וקא מסרהב ואכיל**. ממהר לאכול כדי להצטרף לזימון וזימנו עליו : **אכילנא לן**. גמרה לן סעודתנו קודם שבאת ואי אתה מחייבנו עוד בזימון: **אילו מייתו לי אדריליא וגוזליא לאבא**. שמואל חביבין עליו אדריליא בקנוח סעודה והן כמהין ופטריות ולרב היו חביבין גוזלות ושמואל היה קורא לרב אבא לכבודו : **מי לא אכלינן**. הלכך לא גמרה סעודתא ומצטרף : **עיקר שבסעודה**. אחד מאותן שהיו בתחלת ההסבה : **הא לא חזי ליה**. והויא לה ברכת זמון הבאה בעבירה, וכתיב (תהלים י) בוצע ברך נאץ ה' ואמר מר (א) (בב"ק דף צד.) הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה וברך עליה אין זה מברך אלא מנאץ : **דמאי**. חטין הלקוחים מע"ה ספק עשרן ספק לא עשרן: **אכסניא**. חיל של מלך שמטיל על בני העיר לזונם בשובם ממלחמתו והרי הם כעניים לפי שהם שלא במקומם: **מאכילים את העניים דמאי**. דרוב עמי הארץ מעשרים הם וחומרא דרבנן בעלמא הוא : **שהקדימו בשבלים**. לוי קדם את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודם שנטל כהן תרומה גדולה והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה תחלה א' מנ' דרחמנא קרייה ראשית וכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר כמלאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה אחד מחמשים שבו לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו : **וכדרבי אבהו**. אשמעינן מתני' דהכי הוא כדרבי אבהו דפטר ליה ללוי מתרומה גדולה שבו :

מכל

סבא דערבי פסחים (דף קו.) דבחין ושתי אלמא דשתי קודם המברך שמא יש חלוק בין אכילה לשתיה אי נמי יש לומר דלא שתה אלא להראות לו מעשה שלא היה צריך לומר יותר ובירושלמי יש כשיש לכל אחד כברו או כוסו בידו יכולים לשתות אפי' קודם המברך וגבי ההוא סבא היה לו כוסו בידו והכי איתא בירושלמי אמר רבי בון בשם רב אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה המברך ולא פליגי רבי בון בשם רב שזקוק לכוס אחד דריב"ל דהיה לכל אחד כוסו בידו וכן עשה רבינו שמשון בחופה אחת שבלע החתן המוציא והיה בולע רבינו שמשון הפת שהיה לפניו ואוכל והשר מקוצי היה אומר אם בלע המברך ונתן לכל אחד חלקו אין צריך להמתין כל אחד עד שיטעום המברך והא דאמרי' הכא אין המסובין רשאין לטעום כו' היינו להקדים ולבלוע מן הפת שבלע המברך אבל אחר שנתן לכל אחד חלקו אין קפידא וכן צריך לומר בסמוך הבוצע הוא פושט ידיו תחלה לטבול פתו ואם בא לחלוק כבוד לרבו רשאי ואמאי והא אין המסובין רשאין לטעום וכו' ואין לומר דמן הטבול לחודיה קאמר אך המברך אוכל קודם דא"כ מה כבוד היה זה אבל לפי מה שפירשתי ניחא ויש מפרש פושט ידיו תחלה בקערה להתחיל באכילה ומכאן משמע שאין צריך למזוג מכוס ברכה לשאר כוסות היכא שיש בפני האורחים כוסות שאינן פגומות אבל אם אותן כוסות פגומות יש קפידא* :

אמן יתומה. שאין שומע הברכה מפי המברך ועונה אחר האחרים ששמעו אמן תימה דהא אמרינן בסוכה (פ"ה דף נא:) באלכסנדריא של מצרים שהיה שם קהל גדול ולא היו יכולים כולם לשמוע מפי המברך והיו מניפים בסודרים כדי שידעו חתימת הברכות ויענו אמן וי"ל שהיו יודעים באיזו ברכה החזן עומד אמנם לא היו שומעים אותו אבל הכא מיירי שאינם יודעים כלל היכן החזן עומד ומתפלל ובאיזו ברכה הוא עומד אלא עונה אחר האחרים בלא שמיעה ולא ידיעה* :

כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו. ובלבד שלא יאריך יותר מדאי וטעמא לפי שאין קריאת התיבה כמשמעה כשהוא מאריך יותר מדאי ומסקנא דמלתא דאין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים :

אילו מייתו לי אדריליא וכו'. משמע דכן הלכה דרב נמי לא פליג אבל אי אמר הב לן ונבריך שהסיחו דעתם מלאכול אין שלישי מצטרף עמהם :

והלכתא גדול מברך. ומיהו אם הגדול נותן רשות לקטן לברך שפיר כדאשכחן (לעיל מו.) דאמר ליה לרב משי ידך וכו' :

ומאכילין את האכסניא דמאי. מיירי באכסניא ישראל ומוטלין עליהם לזונם והם כעניים ודוקא דמאי אבל טבל לא דקספו להו איסור מיתה ואי נמי באכסניא של נכרים שהטיל עליהם המלך מכל מקום דוקא דמאי אבל טבל לא דאם כן פורע חובו מממונו של כהן* : **ואמר** רב הונא תנא בש"א אין מאכילין. וא"ת רב הונא טעמא דב"ש אתא לאשמעי' דהכי פריך בכמה דוכתין ויש לומר דקא משמע לן דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין בית שמאי היא ולא תיחוש לאותה משנה או ברייתא :

אמר

ברכות הל' יב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפא סעיף ו :
לד ב מיי' שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף טו :
לה ג מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע א"ח סי' קצ סעיף ב :
לו ד מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע א"ח סי' קסז סעיף יז :
לז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו :
לח ו מיי' פ"א שם הל' יד סמג שם טוש"ע או"ח סי' קכד סעיף ח:
לט ז מיי' פ"ב שם הל' ט טוש"ע או"ח סי' קנז סעיף א :
מ ח מיי' שם ופ"ז הל' ב סמג שם טוש"ע או"ח סי' רא סעיף א :
מא ט מיי' פ"י מהל' מעשר הלכה יא :
מב י מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה כ :
מג כ מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה יג טור יו"ד סי' שלא :

◆

רב נסים גאון

אין מכבדין לא בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה. אית לפירוש פתחים הראויים למזוזה ושאינן ראויין במסכת יומא בפ"ק (דף יא) ובמנחות בפרק הקומץ את המנחה (דף לג) : אין שנין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה כו'. איתא בגמרא דבני מערבא בס"פ אלו דברים שבין בית שמאי וב"ה אי זו היא אמן יתומה הדין דחייב בברכה והוא עאני ולא ידע מה עאני: אבל דמאי. פירשהו בתלמוד ארץ ישראל בפרק הדין אבל פירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו מזמנין ובפ"ק דעירובין (דירושלמי הלכה י) נמי אמרינן דמאי דמיי תיקן לא תיקן כלומר שיש בו ספק אם הוציא ממנו מעשר אי לא ולפיכך חייב להוציא ממנו תרומת מעשר תקראת תרומת מעשר של דמאי ובמשנה סוף מסכת מעשר שני יוחנן כהן גדול העביר הודאת המעשר וביטיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי ובמסכת סוטה בפרק עגלה ערופה (דף מח) תניא אף הוא ביטל את הוידוי וגזר על הדמאי עמד ותיקן להם הלוקח פירות מעם הארץ מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן והבריתא בתוס' סוטה [ס"פ יג] :

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא לא חזי וכו' ואמר מר. נ"ב פ"ק דסנהדרין :

[חגי' תוס' יומא יא: ד"ה שאין ותוס' מנחות לג. ד"ה וכא]

[עדיות פ"א מ"ג שבת טו. בכורות ה.] תוספתא פ"ה גיטין נט:

[תוספתא מגילה פ"ג]

[פסחים קיט:]

[ב"מ פ: נדרים פד: גיטין יג.] שבת קכז: עירובין לא: פסחים לה: [סוכה לה:]

שבת עירובין פסחים שם

ביצה יג:

במדבר יח

תמורה ה:

[ועי' היטב תוס' עירובין יז: ד"ה ולא אכסניא]

פרק יא א וכופין בני העיר וכו'. תוספתא כתבה הרי"ף פ"ק דבתרא :
ב כשבונין בית הכנסת וכו'. [תוספתא מגילה פ"ג] : ומגביהין בית הכנסת וכו'. פ"ק דשבת (דף י"א.) מימרא דרבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב : ואין פותחין פתחי הכנסת וכו'. תוספתא כתבה הרי"ף פרק הקורא עומד : ובונין בו היכל וכו'. בתוספתא דמגילה פרק ג' :
ג ומעמידין בימה וכו' וכשמעמידין התיבה וכו' עד וכלפי התיבה. תוספתא כתבה הרי"ף פרק הקורא עומד כיצד זקנים יושבים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש וכשמניחין התיבה פניה כלפי העם ואחוריה כלפי הקודש. ודברי רבינו במקום הזה צריכין יישוב שהוא מזכיר כאן שני מיני תיבות האחת קראה בימה והיא שעולה עליה הקורא או הדורש, ועוד תיבה שנית שיש בה ס"ת ומשמע מלשונו שאותה מעמידין באמצע הבית ויש לחקור היאך מעמידין זו כנגד זו או באי זה אופן. ועוד שהתיבה השנית שיש בה ס"ת אם כוונתו לומר שהוא הארון שבו הספרים לעולם א"א שהוא כתב בסמוך שבהיכל הם וההיכל בנוי בכותל הבית כמבואר בלשונו והתיבה השנית הזאת כתב שמעמידין אותה באמצע הבית. ואם הכוונה בתיבה השנית התיבה שמעמידין עליה הס"ת בשעת קריאת התורה הרי בבימה היו קורין בתורה כמו שכתב כדי שיעלה עליה הקורא בתורה וקשה שמנהג כל ישראל להיות פני הקורא בתורה כלפי הקדש והרי תוספתא זו צווחת וחולקת עליה דליהוו אחוריהם אל הקודש ופניהם אל העם והר"ן ז"ל היה גורס וכשמעמידין התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש והזקנים דמדבר לעיל קאי וה"ק כשמוציאין את התיבה ומניחין אותה ברחוב פניהם של זקנים שהיו יושבים שם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש ואין כן גירסת רבינו ולא פירושו כמבואר בדבריו. ולכך נ"ל שתיבה הוא בימה עץ קטנה שעליה מעמידין הס"ת בעת קריאת התורה וקאמר שמניחין אותה באמצע הבימה ודייק נמי דגבי בימה כתב רבינו ומעמידין בימה באמצע הבית וגבי תיבה כתב מעמידין אותה באמצע כלומר באמצע הבימה ופני התיבה לא לגבי הקורא קאמר אלא פני התיבה קרוי הצד שבו קורין בתורה שהכתב מיושר ואחורי התיבה קורא הצד שכנגדו שהכתב מהופך והשתא הוי מנהג כל ישראל בקריאת התורה על הדין ועל האמת פניה של תיבה כלפי העם ואחוריה כלפי הקודש ואל תשיבני מהבימות שבונים בימים הללו בקצת מקומות בסוף בה"כ ולא באמצע וכן התיבות שעליהם מניחים התורה שהם בסוף הבימות לא באמצע כי העמדה באמצע אינו מהחיוב אך הכל לפי המקום והזמן שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם אבל בזמנים הללו שבעונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים וכל העם שומעין יותר טוב הוא להיות לצד אחד מלהיות באמצע ואף ע"פ שכתבו אין מעמידין הס"ת באמצע הבימה אפשר שנהגו כן לכבוד הזקנים וכבר כתבתי שלא הקפידה הברייתא על כך אלא הכל כפי המקומות, אך כשהתיבה אחוריה כלפי הקודש ופניה כלפי העם הביא הפסוק לראיה ויקהל העדה אל פתח אהל מועד כלומר ומשה היה משם מדבר עמהם ומסתכל כנגדם ונמצא פניו כלפי העם ואחוריו כלפי הקודש אלמא צריך לחלוק כבוד לעם וכבוד העם הוא שיהא פני התיבה כלפי העם כנ"ל. ומ"ש עד שיהיו פני כל העם וכו' למדה ממה שאמרו בתוספתא שכתבתי שהזקנים פניהם כלפי העם וא"כ אין ראוי שיהיו אחורי העם לזקנים כיון שהזקנים הופכים פניהם לעם מפני כבודם :
ה בתי כנסיות וכו' ומכבדין אותם ומרבצין אותן. ברייתא פרק בני העיר (מגילה כ"ח) :
ו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו' עד מפני הגשמים. ברייתא שם כלשון הזה. ואין נאותין פירש"י אין מתקשטין בתוכו ואין מטיילין שאם היה לאדם קורת רוח לא ילך לבית הכנסת להרחיב לבו ולטייל שאין נכנסין שם אלא

פרק אחד עשר

א כל [א] מקום שיש בו עשרה [א] מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בה"כ. וכופין בני העיר [ב] זה את זה לבנות להם בה"כ ולקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים : ב [ב] כשבונין בית הכנסת אין בונין אותה אלא [ג] בגבהה של עיר שנאמר בראש הומיות תקרא. ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר ולרומם את בית אלהינו. [ג] ואין פותחין פתחי הכנסת אלא [ד] במזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה. ובונין בו היכל שמניחין בו ספר תורה. ובונין היכל זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה : ג [ד] ומעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם. וכשמעמידין התיבה שיש בה ספר תורה מעמידין אותה באמצע ואחורי התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם : ד כיצד העם יושבין בבתי כנסיות. הזקנים יושבין ופניהן כלפי העם ואחוריהם כלפי ההיכל. וכל העם יושבין שורה לפני שורה ופני השורה לאחורי השורה שלפניה עד שיהיו פני כל העם כלפי הקודש וכלפי הזקנים וכלפי התיבה. ובעת ששליח ציבור עומד לתפלה עומד בארץ לפני התיבה ופניו לפני הקדש כשאר העם : ה [ה] בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד ומכבדים אותן ומרביצין אותן. ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב בשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות בבתי כנסיות ולהציע בקרקען מחצלאות כדי לישב עליהם. ובערי אדום יושבין בה על הכסאות : ו [ו] בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה. ואין [ה] אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין נאותין בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול [ו] ולשתות בהן מדוחק : ז ואין מחשבין בהן חשבונות אלא אם כן היו חשבונות של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהן. ואין מספידין בהן אלא הספד של רבים כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר שכל העם מתקבצין ובאין בגללן : ח [א] היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחין לא יעשנו קפנדריא כדי שיכנס בפתח זה ויצא בפתח שכנגדו לקרב הדרך. שאסור ליכנס בהן אלא לדבר מצוה : ט מי שצריך ליכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חבירו יכנס ויקרא מעט או יאמר שמועה ואח"כ יקרא חבירו כדי שלא יכנס בשביל חפציו בלבד. ואם אינו יודע יאמר לתינוק מן התינוקות קרא לי הפסוק שאתה קורא בו. או ישהה מעט בבית הכנסת ואח"כ יצא. שהישיבה שם מעסקי המצות היא שנאמר אשרי יושבי ביתך וגו' : י מי שנכנס להתפלל או לקרות *מותר לו לצאת בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך. ומותר לאדם ליכנס לבית הכנסת במקלו במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. ואם היה צריך לרוק ירוק [ב] בבית הכנסת : יא בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן עומדות שנאמר והשימותי את מקדשיכם אף על פי שהן שוממין בקדושתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן כבוד ביישובן כך נוהגין בהן בחורבנם חוץ מכיבוד וריבוץ שאין מכבדין אותן ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים תולשין אותם ומניחין אותן במקומן כדי שיראו אותן העם ותעור רוחם ויבנום : יב [ג] אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר. אבל בונין אחר ואח"כ סותרין זה. שמא יארע להם אונס ולא יבנו. אפילו כותל אחד ממנו בונה החדש בצד הישן ואחר כך סותר הישן : יג במה דברים אמורים שלא חרבו יסודותיו או שלא נטו כתליו ליפול. אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו ליפול סותרין אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה

א טור סי' ק"נ סמ"ג עשין שם : ב טור וסמ"ג שם : ג שם : ד טור וסמ"ג שם : ה טור סי' קנ"א סמ"ג עשין שם : ו טור וסמ"ג שם :

א הכל שם : ב כתב שם הטור ולבד שישפשפנו ברגליו : ג טור סי' קנ"ב :

לחם משנה

פ"א א כל מקום שיש עשרה וכו'. תוספתא כתובה בהלכות פסקא קמא דבבא בתרא :
ב כשבונין וכו'. בתוספת' דמגילה פרק ג' : ומגביהין אותה. בפ"ק דשבת (דף י"א) :
ואין פותחין וכו'. תוספתא הובאה בהלכות פ"ק דמגילה ואמרו שם שכן מצינו בהיכל שפתחו למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה :
ומעמידין בימה וכו'. עיין בכ"י ז"ל בא"ח סי' ק"נ והלכה מ"ש כאן הר"י ן' חביב :
בתי כנסיות וכו'. פרק בני העיר (דף כ"ח:)

מגדל עוז

[illegible]

הגהות מיימוניות

[illegible]

לא או להתפלל או לקרות בתורה : וחכמים ותלמידיהם וכו'. שם אמאי דתני ואין נאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרים דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן כלומר בית המדרש היו קורין בי רבנן וכיון דבבית המדרש שרי כל שכן בבית הכנסת. הכי אמרינן דרבינא ורב אדא בר מתנא הוו קיימי ושיילי שאלתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילו לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום דשמעתא בעי צילותא ופירש"י לאו משום מיטרא שיגן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקים בשמעתא שצריכה דעת צלולה ומיושבת לא היינו נכנסין והרי רבא הוא דקאמר חכמים ותלמידיהם מותרין והיכי קאמר הכא דאי לאו משום דשמעתא בעיא צלותא לא הוו עיילי אלא ודאי כי קאמר דמותרים היינו בשעת הדחק ואז מותרים אפילו לאכול ולשתות בהם אבל שלא בשעת הדחק אפילו חכמים ותלמידיהם אסורים וכעובדא דזילחא דמיטרא דאי לאו שמעתא לא הוו עיילי שלא היה שם דוחק הלכו עד ביתם בגשמים שהרבה בני אדם הולכים בשוק בעת הגשמים אבל אם היה מקום דוחק לתלמידים ואין להם מקום לאכול ולשתות ולישן מותר, כן נראה לי :
ואין מחשבין בהם חשבונות וכו'. שם אמר רב אסי בתי כנסיות של בבל על תנאי עשויים כלומר על מנת שישתמשו בהם ואף ע"פ כן אין נוהגים בהם קלות ראש ומאי ניהו חשבונות, ומפרש רבינו דהיינו דוקא חשבון של רשות ודבר פשוט הוא : ואין מספידין בהם וכו'. ברייתא שם :
ח היה לבית הכנסת או לבית המדרש וכו'. משנה שם (דף כ"ח.) ואין עושין אותו קפנדריא ובגמרא מאי קפנדריא כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא. ופירש"י בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. ואמרינן תו התם (דף כ"ט.) אמר ר' אבהו אם היה שביל מעיקרו מותר אמר רנב"י הנכנס לבית הכנסת שלא על מנת לעשותו קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא ולא ידעתי למה השמיט רבינו כל זה דליכא מאן דפליג עלייהו. ואפשר דאף על פי שמותר אין ראוי לעשות כן מדאמר רבי אלעזר בן שמוע מגילה (דף כ"ז:) מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת ומשמע דהיינו בהכי גווני דשרי דאי לאו הכי מאי רבותיה וא"כ בפסקי התוספות, ואף ע"פ כן כתב רבינו מי שנכנס להתפלל וכו' משום דהתם דייקינן לה בגמרא מקרא דהכי הוו עבדי בבית המקדש דכתיב ובבא העם וכו' וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף דגרים מותר לעשותו קפנדריא ולא גרסינן מצוה :
מי שנכנס להתפלל וכו'. שם (דף כ"ט.) מימרא דרבי חלבו אמר רב הונא, וצ"ע למה איחר רבינו דין זה ולא כתבו אצל היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים וכו' : ומותר לאדם ליכנס וכו'. (ברכות ס"ג.) אמר רבה בה"כ כביתו מה ביתו קפנדריא קפדי אינשי מנעל ורקיקה לא קפדי אינשי אף בה"כ קפנדריא אסור מנעל ורקיקה שרי. ורקיקה חמורה מכל הני שכתב רבינו דהא תנן לא יכנס אדם להר הבית במקלו ולא במנעלו ולא באפונדתו ולא באבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מק"ו וכיון דרקיקה שרי בבה"כ כ"ש כל הני : כתב ה"ר מנוח שהיא דירושלמי דאסור לרוק בבה"כ לא פליג אגמרא דידן דהתם בשעת תפלה דוקא :
יא בתי כנסיות וכו'. לשון המשנה בפרק בני העיר (מגילה כ"ח): ומ"ש חוץ מכיבוד וריבוץ ברייתא שם ומכבדין אותן ומרביצין אותן אמר רבי יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחים אותם ועולים בהם עשבים מפני עגמת נפש : עלו בהם עשבים וכו'. משנה שם עלו בהם עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש ובגמרא (דף כ"ט) והתניא אינו תולש ואוכל אבל תולש ומניח כי תנן מתניתין נמי תולש ומאכיל תנן ומפרש רבינו מפני עגמת נפש כדי שיהיה להם עגמת נפש ותעור רוחם ויבנום :
יב אין סותרים בה"כ וכו'. שם (דף כ"ו) אמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי ואיתא נמי בריש בתרא (דף ג'.) ואמרינן עלה התם אמרי משום פשיעותא כלומר דילמא מתרמי אונס ופשעו ולא בנו אחריתי איכא דאמרי משום צלויי כלומר שאין להם בית להתפלל בו כל זמן הבנין מאי בינייהו איכא בינייהו דאיכא בי כנישתא אחריתי. ופוסק רבינו דטעמא משום פשיעותא וכן כתב הרי"ף ז"ל וטעמם ז"ל מדאמרינן התם בסמוך א"ל רבינא לרב אשי גבי זוזי ומחתי מאי א"ל דילמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו ואפילו קנויים הלבנים איכא למיחש דילמא מתרמי להו פדיון שבויים זבני יהבי להו והאי בעיא בטעמא דפשיעותא שייכא, וכן במגילה (דף כ"ו) גרסינן רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא בי כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאיתויי לבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דאמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כה"ג מאי אתא לקמיה דרב פפא ואסר ליה לקמיה דרב הונא ואסר ליה והא ודאי מוכח דהו"ל בי כנישתא אחריתי לצלויי דאי לאו הכי ליחוש לא"ד משום צלויי ואיהו לא הוה מיבעיא ליה אלא משום פשיעותא ואפילו הכי אסרו ליה אלמא ס"ל דטעמא הוי משום פשיעותא. והא דאמרינן בריש בתרא (דף ג') מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא בסיתוא ובי סיתוא בקייטא איכהו ס"ל כמאן דאמר משום צלויי ולא קיי"ל כוותייהו כיון דכל הני רבנן בתראי סברי דטעמא משום פשיעותא. ואמרינן בריש בתרא אמימרא דרב חסדא ולא אמרן אלא דלא חזא ביה תיועא כלומר שנוטה לנפול אבל חזא ביה תיועא סתר ובני. כי הא דרב אשי חזא ביה תיועא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייליה לפורייה התם ולא אפקה עד דתקין ליה שפכי כלומר שהכניס שם מטתו כדי שלא יתעצל בבניינו שהחמה והגשמים מצערים אותו ולא הוציאה משם עד שהשלים כל בניינו אפילו תיקון המרזבים, וזהו שכתב ומתחילין לבנות מהרה ביום ובלילה. ומה שכתב אפילו כותל אחד

לחם משנה

ו וחכמים ותלמידיהם וכו'. עיין בכ"י בסי' ק"נ בא"ח : היה לבית הכנסת וכו'. משנה פרק בני העיר (דף כז:) :
מי שצריך ליכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חבירו יכנס ויקרא מעט וכו'. בפ' בני העיר (דף כ"ח:) אמרו אי איצטריך ליה לאינש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי ומבני אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא וכו'. ופירש רבינו ז"ל שבתחלה יקרא הפסוק או השמועה ואח"כ יקרא חבירו, והטעם שאם יקרא חבירו קודם ואח"כ יקרא הפסוק נראה דעיקר הכניסה היה לקרות חבירו והקריאה של פסוק היה טפל לכך כתב דקריאת הפסוק קודם וטעם נכון הוא :
יא בתי כנסיות וכו'. וכשם שנוהגים בהם כבוד וכו'. שם פ' בני העיר (דף כ"ח) מבואר כל זה בברייתא דתנו רבנן אין נוהגים וכו' :
יב אין סותרין וכו'. בפ' בני העיר (דף כ"ו) ובריש פ' השותפין (דף ג':) : מותר

הגהות מיימוניות

[ז] בירושלמי דמגלה ובירושלמי דפסחים גרסינן בתי כנסיות צריכין בדיקה מפני שאוכלין בהם בעבורות פירוש כשנקבצו שם לעבר שנים, כתב ריצב"א דלצורך בית הכנסת [illegible]

מגדל עוז

מי שנכנס לקרות כו' עד בבית הכנסת. פרק הרואה (דף ס"ג) : בתי כנסיות כו' עד סותר את הישן. פרק בני העיר (דף כ"ח) : במה דברים אמורים כשלא חרבו כו' עד ויפול [illegible]